

מידותיו וממדיו של דוד

מאת ד"ר ישראל אלוד

נכתב מוצג"ק כ' באייר תשכ"ד
במלאת 30 שנה לפטירת אבי ז"ל
דוד אריה שייב

כל התכונות, מכיוון שהצד האישי, האינטימי, הן הוא הקובע לגבי דמותו של אדם, וגם מטעם חיצוני, שהרי זאת היתה העילה הראשונה להביאו בפני המלך שאול, לקרבו אל מה שנועד לו משמים לארץ.

„וגבור חיל“, וגם זו תכונה אישית, כי גם היא מציינת קודם כל את אומץ הלב האישי, אחרי כוח הנגינה הן תכונה זו היא שהעלתהו בשלבי דרכו למלכות כאשר יצא לקרב על גליית. בקרב זה מתגלות סגולותיו של גבור החיל: קודם כל רגש הכבוד, הוא אינו יכול לשאת דברי גליית המביא חרפה על ישראל, ערל פלשתי מחרף מערכות אלקים חיים. ויש בו אומץ לב אישי להתייבב בפני המלך ולהציע עצמו לקרב ויש בו בטחון אמונה ולא בטחון בשר ודם בלבד: ה' אשר הצילני מיד הארי ומיד הדוב הוא יצילני מיד הפלשתי הזה ולסיום נאום תשובתו וגליית: כי לא בחרב ובחנית יהושיע ה' כי לה' המלחמה ונתן אתכם בידנו“. אולם אמונתו זו ועקרונות זה שהם אבני יסוד לכל ההשקפה המקראית והיהודית על המלחמה, אין מסקנתם שהוא ישב או יעמוד בחיבוק ידיים שאל משמים יוריד ברק, או גם הפעם אבנים גדולות, למחוק את גליית ואת הפלשתים וחסל. אמנם נכון „לה'

יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו“, בשתיים עשרה מלים — כנגד שנים עשר שבטי ישראל אשר איחד במלכותו — ניתנו במרוכז ובצמצום, שרק המקרא יודע כמותם לביטוי ספרותי, כל התכונות שנמוגו יחד בבוני ישי זה מבית לחם, לעשותו ראוי לכתר המלכות לדורות, משמע לר הפך לאבי שרשרת המלוכה, ויותר מזה ומכריע מזה, שהרי היו בגויים שושלות מלוכה ארוכות מזאת של שושלת בית דוד, כתר משיח שיהא מגזע ישי, משיח בן דוד.

„יודע נגן“, הוזה אומר בעל גפש, לא מנגן שמר לאכתו בכך, מוסיקאי מקצועי, אם כי גם שכזה אינו יכול להיות חסר-לב, כי אם יודע נגן, על כל מה שכלול במלה עברית מופלאה זו „יודע“: אהקה, דבר קות, התמזגות, והיא היא התכונה אשר הפכה את דוד לנעים וזמירות ישראל, למחבר רבים מפרקי תהילים לכל הדעות, שנעשו מקור תהילה לפרס ולכלל, לעת צרה לעת אושר, לעת שלום ולעת מלחמה. ולא לישראל בלבד כי גם לגויים רבים עתירי ספרות ושירה, נעשו פרקי דוד דוקא למופת התהילה מן הלב. ותכונה זו „יודע נגן“ באה בראש

„ספירת העומר“, דף מתוך סידור תפילה, איטליה המאה ה-17

לוח לספירת העומר, המאה ה-18

„ספירת העומר“, דף מתוך סידור מצויר

לוח לספירת העומר בתוך קופסת כסף

המלחמה, אבל ידי האדם המאמין עושות אותה וה' בעזרו. לאחר שהביע את עקרון אמונתו זו נטל את האבנים אשר הכין וקלע ופגע והמית וניצח. כי ידע שלא יוכל בחרב ובחנית לגליית המחומש במיטב הנשק של הימים ההם ואשר עדיין לא היה בידי ישראל, לא שדוד שולל באופן עקרוני חרב וחנית, אך בקרב זה ידע להשתמש ב„נשק“ היעיל ביותר, כי על כן לא רק גבור חיל אינדיבידואלי הוא בעל אומץ לב, כי אם גם איש מלחמה.

„ואיש מלחמה“ היא תכונה על-אישית. יכול אדם להיות גיבור חיל, נועז בקרב, „פייטר“ טוב (כפי שנכנס ל„סלנג“ צבאי שלנו שלא לצורך בהיות לנו ביטוי נפלא זה גבור חיל) ולא להיות איש מלחמה, כלומר אדם המבין את ענייני המלחמה הנרחבים. גבורה ואומץ לב אינם מספיקים במלחמה. אילו עלה דוד מעודף אומץ או רצון ראווה, על גליית ישראל, היה נמחץ על ידו. דוד הוא איש התכסיס ואיש האיסטרטגיה, כפי שיוכיח זאת בזה אחר זה, מהכותו תחלה, כשרק מתי מספר אנשי גדודו עמו, את העמלקים במדבר יהודה, ואחר כך פלשתים אשר שאול נפל מידיהם ואשר עמם היתה מאות בשנים תחרות מרה על כך האם תהא זאת ארץ ישראל או ארץ פלשתין, ודוד הכריעה, לתחרות זו, ואחר כך הולך סובב סובב ומכה בשכנים מצפון וממזרח ומדרום ומגשים את מה שלא היה סיפק בידי יהושע בן נון, מגשים את המלכות בגבולות ההבטחה מאז ברית בין הבתרים, מגיע עד הפרת. ואין צריך לאמר שגם באלה הוא בוטח באלהים, ומכיוון שהוא בוטח באלהים, הוא יוצא למלחמה, ואין הוא חושש ל„מה תאמרנה“ אמהות ונשי ובנות ישראל שהוא מוציא בנים ובעלים ואבות לקרב, לשפוך דמם, ואין הוא חושש שיבוא נביא או רב בישראל ויגיד לו פסוק „לא בכח ולא בחיל כי אם ברוחי“, ואין הוא חושש שייכתב עליו כי היה איש מלחמה, כי זה לשבח לו ולא לגנאי, ואין הוא יוצא רק להגנה על ישראל, כי אם אדרבא, הוא מקים דים לתוקף כדי להשלים את מה שנצטוו עליו ישראל לרשת את הארץ הזאת, והוא כובש את ירושלים, את כולח כמבנ, ונבא את זה שמבנעד לחומה – ואין הוא מבחין עדיין בין מלחמת מצווה ומלחמת רשות, ואינו יודע על מה שיתווכחו לאחר זה אם כיבוש דוד שמה כיבוש או לאו שמה כיבוש, הוא יודע את מפת הארץ והוא יודע את גבולות ההבטחה והוא יודע גם את טיב האויבים, פלשתים מזה וארם מזה, שאם לא יקדים ויכה, יעלו הם עליו. והוא היה נפעם מאוד, אילו היו מגיעים עליו בדרך המקולים אולטרה-מודרניים הדברים שנשמעו בירושלים שמחוץ לחומות, מהיכל המכונה „שלמה“ ולא על שם בנו החרש, העומד על גבעה, שאולי בדרך מקרה ממנה שלח הוא דוד את חיילי ישראל לעלות בחומה ולכבוש את עיר היבוס להיותה בירת קודש לישראל לכל הדורות, ודאי היה נפעם אילו היה שומע מפי אותו רב בישראל שחט וחלילה לנו לשוב לעיר העתיקה על ידי שפיכות דמים אלא על ידי כך שהקב"ה יתן מרוחו ממרום על עמים להשיבנו לשם, „ורק לא על ידי מלחמות“. ודאי שדוד מלכנו לא היה מקשה על הכרזה זו מן הרמב"ם אשר הגדיר מפורשות את מלך המשיח כמי שיעשה מלחמות ויכבוש את הארץ ויכה את כל האויבים סביב (ואין צריך לאמר את המחזיקים בירושלים ומטמאים אותה), וגם לא היה שואל אותו שאלות מדיניות. הייתכן שלפתע פתאום יקומו האפיפיור ונאצר וחרושצ'וב ואפילו ג'ונסון ויצוו על ערביי העיר העתיקה להחזיר את העיר לבני ישראל להקים בה כמצווה עלינו את בית הבחירה, ולא היה שואל, משום מה כשרה מדינת ישראל כולה ואף ירושלים החיצונית

הזאת שעליה נשפך כל כך הרבה דם יהודי ושבועדי דם יהודי זה לא היתה גם קיימת רב-נות במדינת ישראל, ומדוע זה אין לשפוך דם על שחרור העיר העתיקה, לא, את כל השאלות האלה לא היה דוד מלכנו יכול לשאול, אבל היה שואל ודאי אם הוא, דוד בן ישי, חטא בכך ששפך דמים כדי לכבוש את עיר היבוס ולא חכה לחסד לאומים חטאת.

אבל מה טוב לו למלכנו דוד שאפילו הרמקולים המהדהדים שבירושלים החיצונית אינם יכולים להגיע אליו, והוא דיו במה שנאמר עליו בפסוק ההוא המספר בשבחיו: איש מלחמה. הנקל היה לו לשלמה לבנות את בית המקדש ולהיות מלך השלום על הבסיס שהכין לו דוד אביו כובש הארץ וירושלים. וודאי דאב לבו של דוד מלכנו על כי נאלץ לשלוח את חייליו לשפוך דם ועל אשר בגלל המלחמות אשר עשה לא ניתן לו לבנות את בית המקדש, אלא מה לעשות שהקב"ה משום מה לא רצה לעשות עמו כשם שאינו רוצה לעשות עמנו נסים ונפלאות, ולהגיש לנו את הארץ ואת ירושלים על טס של תפילה בלבד ועל מגש של דף גמרא, כי גם התפילה הקדושה משבת על אלהי ישראל המטייע בדינו ונותן רבים ביד מעטים וזה נס גדול למדי, אך כדי שיעשו לנו נסים שכאלה דרושים היו לנו אז דרושים לנו היום אנשי מלחמה וגם גבורי חיל.

זה פשר השבח של איש מלחמה ואין בכך חלילה פגימה כלשהי באהבת השלום של המקרא. ואם לא זכינו עדיין לכך שירושלים תכבש כולה למרות שהיו לנו ועדיין יש לנו גבורי חיל לרוב, אולי אף יותר למספר מאשר היו בידי דוד, הרי זה מכיוון שלא עמד בראשו לפי שעה איש כרוד שיהא גם איש מלחמה וגם נבון דבר.

ונבון דבר כאמור בהמשך אותו פסוק מופלא. יש אחד שהוא יודע נגן, בעל לב ונפש, בעל רגש ודמיון ואפילו בעל אומץ לב, אך בינה רחבה ורחוקה תחסר לו. בא לך המקרא לאמר ובאו לך תולדות המקרא לסכם כי גם נבון דבר היה. מראשית התנהגותו כלפי שאול הרודפו, ומתנהגותו ביום צאתו נגד ישראל ועל הכל בבחרו בירושלים כבירת ישראל היא שלא חולקה בין השבטים למען תוכל להיות מעל לכל השבטים, ברוכה וטובה כמשלט איסטראטגי מרכזי כלפי חוץ ומשלט כלפי פילוגי שבטים מבפנים. הבין שממנה וממנה בלבד אפשר להקים מלכות ישראל חוצה ופנימה, וכל חיו הן הוכחה היא שלשלוט בשבטי ופלגות ישראל קשה יותר מאשר לשלוט בעמלקים ועמונים וארמים שמחוץ. שאול קודמו היה איש מצבי רוח, טלטולי נפש. גם דוד כידוע איש יצרים היה, לאהלה יותר מאשר לשנאה, ובכל זאת איש יצרים, וארע שלא גבר על יצרו וחטא, כי על כן בשר ודם היה ונפשו מנגנת בו ודמו מנגן בו, ולא היה בן אלים כבמיתוסים של עכו"ם מאז ועד עתה, לרוח הקודש זכה, אל רוח הקודש שאף והגיע, אך לא מרוח הקודש נולד, כי אם מבשר ודם ועל כן יש ובשרו ודמו גוברים עליו, ורק גדולת המקרא הוא זה שלא העלים את חטא גדול המלכים ואבי גזע שמשית ממנו יצא, גדולת הנביא נתן הוא שלא החניף ולא חשש לנפשו והוכיח את המלך אצל פניו, ובכך נביא אמת ולא כפי שכותבים מחברים ו"חוקרים" נביא חצר, נביא ה' היה ולא נביא חצר, אולם גם גדולתו של דוד היא שלא פרץ על הנביא להורגו, כפי שהיה בכוחו המלכותי, כי אם הודה בחטאו וקיבל עליו את עונשו, כי איש נבון דבר היה, ולא "חכם" נאמר עליו, אם כי ודאי גם חכם היה, כי אם נבון דבר, כי בינה עדיפה מחכמה, כי חכמה היא רק ענין שבמוח ובינה היא דבר שבלב במיטב התפישה העב-

2
6
3

רית האומרת לב מבין, ומתפללת ותן בלבנו בינה. בינה זאת שבו היא המאפשרת לו לאזן את היצרים העזים עם הכרת הצדק שבו, את רגשותיו האיי-שיים עם הצרכים של האומה, את גורלו המר לעתים מרדיפות שאול ועד מרידות בניו עם בטחונו ואמונתו. ובינת לב זו היא המאפשרת לו להרחיב גבול ישראל, להשלים מה שפתחו בו משה ויהושע, מה שהועידו אלהים בשעת הנחת אבן הפינה לאומה: בכרית בין הבתרים. אין הוא רוכש מובלעות ערים כמוהם ואין הוא עושה טחור ערים עם צור. הוא נכסף למילוי היעוד שבכיבוש והוא מגשים כיסוף זה בהתאם לשעה ההיס-טורית הגדולה שזומנה לו בזירה הבינלאומית, והוא כורת ברית עם מלך חמת נגד ארם. מדינאי גדול הוא באשר אינו מוותר על תשוקת הלב ועל היעוד, כי אם מבין כיצד להגשים למען עמו.

ולא פלא אם כן כי עמו אהבו, כאשר לא אהב שום מנהיג לפניו ואחריו. יש דיסטאנס של זמן לגבי אברהם אבינו, יש דיסטאנס של איכות ומהות לגבי משה איש האלהים, אך יש קירבה של נפש ודם אל דוד מלך ישראל החי וקיים. אהבה זו אינה כלל, כרצון פרשנים מסויימים, פרי מאוחר, פרי גשר-תהילים ותקוות משיחיות התלויות בו, כי אם פרי המציאות דאז, היא מורגשת בכל המאורעות מאותה דבקות שדבקו בו ארבע מאות גבוריו שהלכו עמו למדבר יהודה ועד בואו של כל העם על כל שבטיו לחברון להמליכו עליהם, ולא מפני שהיה להם בחינת אגדה, שהרי ידעוהו גם בכל חולשותיו, ולא מפני שהשתלט עליהם בכוח, שהרי גם בימי שאול וגם לאחר מות שאול לא בא לכוף עצמו, נסוג וחילק. והן היו מרידות רבות, והן היו שידעו להסית את העם בכל מיני פיתויים, ואף על פי כן העם חוזר ושב אליו, ואין הוא מכה ונוקם בעם כאשר יעשה הורדוס האדומי ^{למטה}, הוא מכה, כהכרח מדיני, את ראשי המורדים, ושולח את העם לנחלותיו. אין ספק שהעם אוהב אותו, כדרכו של עם מאז ומתמיד, גם בזכות הופעתו החיצונית, שהרי הוא גם יפה תואר. גם את שאול אהבו על שהיה משכמו ומעלה גבוה, וגם אב-שלום מנסה לנצל חולשה זו של המוני עם ללכת שבי אחרי היופי החיצוני, וודאי שגם האהבה שנשים אוה-בות אותו, גם מיכל וגם אביגיל וגם בת שבע, יש לוקפה על תוארו היפה. אלא שזו תכונה שבא באף כל תכונותיו, היא משלימה את כולן, בחינת: גם זו היתה לו לברוך אלהים זה ואל תזלזלו גם בה, כי גם לה חלק בהצלחתו במאבקיו הקשים מכל עבר.

אך מעל לכל הן ברור הוא לכל המבין במקרא ויודע מקרא כולו ולא במקוטעין, כי מאותו פסוק ראשון, "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" ועד אחרון שבו, "מי בכס מכל עמו ה' אלהיו עמו ויעל", שולט יסוד זה של ה' עמו כקובע ומכריע בכל השקפת המקרא. ועל כן מסתימת גם רשימה מופלאה וקצרה זו של תכונות דוד במלים שאינן כבר בגדר תכונה כי אם בגדר ברכה ויעוד: וה' עמו. משמע: כל אלה יחד ודאי שנדירות הן באדם אחד, אך כל אלה יחד אין בהן דיין כדי להוות את מלכם משיחם של ישראל להיותו מצליח בחייו בחומר וברוח, במל-חמה ובשירה, ומצליח עוד יותר לאחר חייו, להיות לא במלוכה ולאות ומופת עד היותו ראוי שמשיה, משמע גואל אחרון יהיה מיוצאי חלציו ועל שמו ייקרא, אלא אם כן על כל אלה חופפת העטרה העליונה של "וה' עמו". זהו אותו חסד שאין נתן הנביא חדל לדבר עליו ואין דוד עצמו חדל להתפלל עליו ולהודות עליו. היה היו מלכים גדולים בעולם וקיסרים אדירים ונבונים ומצליחים ומנצחים ויוצרים, אך הן ללא שמץ של גוזמא חייבים להודות, שאין עוד כדוד בין מלכי